

SOCIETĂȚI DE CARITATE FEMINISTE ȘI UNITĂȚI DE ÎNVĂȚĂMÂNT PREȘCOLAR DIN CAPITALĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

ALEXANDRU A. MAREȘ*

Cercetarea fondului *Primăria Municipiului București – Serviciul Tehnic* pentru anii premergători izbucnirii primului război mondial evidențiază o stăruitoare activitate pe tărâm social a unor societăți filantropice feministe.

Capitala, aflată în plin proces de modernizare și extindere, cunoștea o constantă creștere a populației, inclusiv a celei legate de sectorul industrial, în zone precum: Calea Griviței, Calea Rahovei, Șoseaua Mihai Bravu.

Categoriile defavorizate, în special copii orfani, femei însărcinate, bolnavi tuberculoși, au făcut obiectul preocupărilor unor societăți ca: Societatea Azilul Lăuzelor Sărace, Societatea Pâinea Zilnică și Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române. Acestea au încercat, așa cum ne demonstrează corespondența purtată cu Primăria Capitalei, să ajute pe nevoiași, în special prin acțiuni ce vizau crearea unui cadru instituționalizat sanitar și educațional. Acestor eforturi, datorate iubirii de semenii a unor doamne din înalta societate, precum Elena general Adrian, Anastasia Gr. Philippescu, Alexandrina Gr. Cantacuzino, Esmeralda Manu ș.a., le-a răspuns, în limita posibilităților tehnice și financiare ale vremii. Primăria Capitalei, condusă de domnul D. Dobrescu.

Conform hotărârii din 2 mai 1912, primăria veghea asupra prețului pâinii, neadmițând ridicarea acestuia cerut de o parte din brutari, cărora le impunea, ca și pe viitor să vândă cu prețurile din trecut și adică jimbla 0,28 lei/kg, pâinea albă 0,25 lei/kg, pâinea neagră 0,20 lei/kg.¹

La această măsură de ordin general, se adăuga una de ordin special, luată prin decizia nr. 312 în ședința din 17 iulie 1912, ce prevedea acordarea sumei de 6000 lei Societății Pâinea Zilnică, pentru construirea unui pavilion destinat a servi la prepararea alimentelor ce urmau să fie distribuite la domiciliul familiilor de tuberculoși săraci din oraș².

---

* Profesor Școala nr. 98 "Avram Iancu" din București.

Prin cererea nr. 4508/1912 Societatea Azilul Lăuzelor Sărace, recunoscută persoană juridică și aflată sub patronajul Alteței Sale Regale Principesa Margareta, solicită primăriei un teren de 1400 mp pe șoseaua Mihai Bravu, colț cu Calea Dudești, pentru a construi un azil care să servească populației nevoiașă din acel cartier. Analizând cererea și având în vedere scopul umanitar al acestui azil, Consiliul Primăriei Bucureștiului în ședința din 15 martie 1912, prin decizia nr. 97, aprobă cedarea a 1200 mp³.

Într-o scrisoare din 5 iunie 1912, adresată primarului D. Dobrescu, de către d-na Elena Adrian, președinta Societății Azilul Lăuzelor Sărace, împreună cu fiul acesteia, în calitate de executor testamentar, cei doi "consimt ca școala primară clădită pe spesele răposatului general să se închidă de pe acum până la 1 septembrie 1915, în care timp va servi de local administrației centrale a primăriei Capitalei. În schimbul [...] cheltuielilor de care se scutește administrația comunală veți binevoi a ceda gratuit și de veci Societății Azilul Lăuzelor Sărace, de la periferia Capitalei, un loc viran în vecinătatea Gării de Nord și a dăruii zisei societăți suma de 24000 lei pentru ca societatea să-și poată clădi pe acel loc un al doilea dispensar, în care se vor primi femeile lăuze din acea parte a orașului. Totodată, rămâne înțeles că inscripția ce se află pe școala Adrian va rămâne neatinsă"⁴. Acest transfer de destinație a școlii primare "Gen. Gh. Adrian", aflată în fața bisericii Sf. Vineri Herească, era motivat de faptul că "Ospelul Comunei" [Primăria Capitalei; n.n.] urma să se dărâme în vederea începerii lucrărilor pentru construirea noului Palat Comunal.

În ședința din 8 iunie 1912 s-a dat un răspuns favorabil cererii, întrucât intra în atribuțiile primăriei, "prin legea sa organică, de a procura mijloace pentru întreținerea și îngrijirea bolnavilor și copiilor săraci, operă pe care d-na general Adrian voiește a o îndeplini [...] și constituie o ușurare pentru sarcinile sale [ale primăriei; n.n.]"⁵.

Suma de 24000 lei pentru clădirea unui al doilea azil-spital pentru lăuzele sărace reprezenta chiria pe care primăria ar fi plătit-o în timp de trei ani pentru închirierea unui local în altă parte a orașului. Această sumă s-a aprobat din fondul pentru deschiderea de credite pentru anul financiar 1912-1913, potrivit adresei din data de 12 octombrie 1912⁶.

Din cele două oferte de teren ale primăriei, d-na Elena Adrian optează pentru cel din Calea Griviței nr. 288, ocupat odinioară de cantonul șoselei naționale București-Pitești, rugând pentru "grăbirea formalităților necesare și punerea în posesiune a acestui loc, deoarece am dori ca chiar din vara aceasta [1912; n.n.] să construim azilul pe acest loc"⁷.

Societatea Azilul Lăuzelor Sărace, ce pare a fi cel mai vechi așezământ caritabil feminist, intenționa, ca alături de cele două aziluri – spitale deja construite, să ridice și un al treilea, așa cum reiese din scrisoarea adresată de

d-na Elena Adrian, primarului Capitalei la 7 martie 1914: "Societatea noastră în scurtul interval de cinci ani și jumătate a creat două aziluri ale căror proprietăți ne aparțin și unde am asistat 1200 de femei gravide sărace de la periferia Capitalei. Dorind a zidi un al 3-lea azil spre periferie aproape de terminarea Căii Rahova unde se află iar un centru de populațiune lucrătoare și săracă, avem onoarea de a vă ruga să binevoiți ca terenul ce ne-ați dăruit pe str. Mihai Bravu vechi, colț cu str. Unirii, să-l schimbăm cu un teren ce ne oferă Societatea Comunală pentru Construirea de Locuințe leftine, care ne va construi un al treilea azil.

Cerem aceasta, fiindcă în regiunea sectorului Filaret-Calea Rahovei nu se găsește nici un spital [și; n.n.] populația de acolo este foarte densă. Există o mulțime de fabrici și azilul ce vom construi va aduce mari foloase populațiunii muncitoare de acolo. Va fi deci de mare folos în această regiune, decât în str. Mihai Bravu, unde populațiunea este rară și aproape de acolo avem Azilul din str. Rotari nr. 24"⁸.

Societatea Comunală pentru Construirea de Locuințe leftine afirma încă din 14 decembrie 1913 că "este dispusă să cedeze un teren în întindere de 400 mp în Calea Rahovei nr. 282, pe care va construi un azil pentru lăuze, analog cu cel ce am construit deja anul acesta pentru Societatea Domniei Voastre în Calea Grivița", primind în schimb teren de pe Calea Dudești, lângă școala primară⁹.

Primăria răspunde favorabil în ședința Consiliului din 7 august 1914, aprobând schimbul de teren propus¹⁰.

O altă societate cu scop caritabil (filantropic), având de această dată în atenție copiii, era Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române¹¹ condusă de doamna Anastasia Gr. Philipescu.

La 28 ianuarie 1912 se cere autorizație primăriei de a se face transformări la imobilul societății din str. Principatele Unite, nr. 63, pentru a se construi o aripă ce va servi ca școală și internat¹².

Sistemul educațional instituționalizat de stat cu privire la copiii preșcolari era la începuturile sale. Dintr-un raport al primarului Bucureștiului din 9 decembrie 1913 aflăm că "actualmente în Capitală funcționează 8 (opt) grădini de copii, care sunt înființate de Onor. Ministerul Instrucțiunii Publice, potrivit legii speciale pentru grădinile de copii mici din 2 iunie 1909 și sunt întreținute de Comună în tot ce privește partea materială [...]. Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, care are și ea înființate un număr oarecare de asemenea grădini de copii, voind a se consacra unei îngrijiri speciale pentru creșterea și educația copiilor la etatea fragedă dinainte de 7 ani, când urmează a intra în școli, spre a-și îndeplini obligativitatea învățământului primar, a

solicitat să i se acorde îngrijirea și conducerea școlilor menționate..."¹³. Acestea erau:

- Grădina nr. 1 – cartierul Ghencea;
- Grădina nr 2 – cartierul Grivița;
- Grădina nr. 3 – cartierul Tei;
- Grădina nr. 4 – cartierul Filaret;
- Grădina nr. 5 – cartierul Delea Nouă;
- Grădina nr. 6 – cartierul Bărbătescu Vechi;
- Grădina nr. 7 – cartierul Obor;
- Grădina nr. 8 – cartierul Porumbari¹⁴.

S.O.N.F.R. vizitând grădinița din str. Romană nr. 221 (particulară), care avea în îngrijire un număr de copii dintre cei orfani ai primăriei, a constatat condițiile necorespunzătoare de creștere a acestora. În consecință a făcut propunerea să ia asupra sa acea grădiniță, cu condiția să i se acorde de către primărie o subvenție de 1000 lei lunar¹⁵. Primăria "în urma cercetărilor ce s-au făcut a constatat că Societatea Ortodoxă Națională, în îngrijirea și conducerea școalelor date, satisface cu prisosință toate condițiile atât din punct de vedere igienic, cât și administrativ și, întrucât Societatea prin organele sale poate exercita o atențiune deosebită față de grădinele Comunei", propune, iar Consiliul Comunal București aprobă cererea societății în ședința din 14 decembrie 1913¹⁶.

Ca urmare la 19 decembrie 1913, între președinta S.O.N.F.R., d-na Anastasia Gr. Philippescu, și viceprimarul de atunci al Capitalei, d-nul Bărbătescu, s-a semnat un contract înregistrat cu nr. 48165/7849, prin care primăria transmitea societății întreținerea și punerea în stare de funcționare a celor opt grădinițe de stat existente atunci în București. S.O.N.F.R. se obliga să le procure localurile necesare pentru funcționarea lor, având înscrisă următoarea titulatură: *Grădinile de copii ale Comunei administrate de Societatea Ortodoxă*. Grădinițele erau preluate în administrație cu personalul lor didactic existent, cu începere de la 1 aprilie 1914 pe termen de cinci ani.

Având în vedere scopul educativ al activității sale S.O.N.F.R. se angaja să primească un număr de copii cel puțin egal cu efectivul existent în acel moment în școlile primare și, pe măsură, ce mijloacele vor permite, să-l sporească treptat. În funcție de numărul și configurația circumscripțiilor școlare din Capitală, grădinițele primeau o astfel de organizare, așa încât fiecare urma să deservească o grupă anumită de școli primare de băieți și fete din cartierele mărginașe amintite¹⁷. Primăria se angaja să servească anual societății o subvenție de 20000 lei achitată în rate trimestriale.

Controlul didactic și pedagogic, conform legilor și regulamentelor, se exercita de organele Ministerului Instrucțiunii Publice, iar controlul sanitar de către organele primăriei. Conducerea administrativă, didactică și pedagogică, potrivit contractului, o avea S.O.N.F.R., directoarele grădinițelor datorând ascultare și supunere regulamentelor stabilite și hotărârilor luate de societate (art. 6)¹⁸.

Acest articol, împreună cu prevederile privind titulatura grădinițelor și, respectiv, autorizarea societății de a percepe câte un leu lunar, de fiecare copil, cu excepția celor lipsiți de mijloace, a stârnit opoziția Ministerului Instrucțiunii Publice. Este interesant de urmărit disputa dintre societate și minister asupra limitelor de competență asumate. În această privință, primăria a avut un rol mediator precumpănitor. Cu acest prilej a ieșit în evidență perseverența și abnegația cu care Anastasia Gr. Philipescu apăra cauza pe care a îmbrățișat-o societatea.

Acceptând în mare contractul semnat, prin adresa din 13 martie 1914, Ministerul Instrucțiunii Publice se adresează primăriei cu mențiunea de a se comunica S.O.N.F.R.-ului obiecțiile apărute: 1) învățământul trebuie să fie gratuit conform legii pentru grădinițele de copii (art. 1., alin. 4); 2) grădinițele de copii, ca instituții de stat, trebuie să cuprindă în titulatura lor numele Ministerului Instrucțiunii Publice; 3) conducerea administrativă, didactică și pedagogică aparține exclusiv ministerului. Societatea Ortodoxă urma să se îngrijească de construcția și întreținerea localurilor, achitarea chiriei, a cheltuielilor de iluminat și încălzit, reînnoirea mobilierului școlar, remunerarea oamenilor de serviciu și ajutorarea copiilor săraci¹⁹.

Luând la cunoștință punctul de vedere al ministerului, S.O.N.F.R. se adresează primăriei la 19 martie 1914 (răspunzând adresei acestuia din 17 martie a.c.). În legătură cu taxa de 1 leu de copil "Societatea renunță la acest drept acordat prin contract, cu condiția ca Primăria să-i mărească subvenția la [cu; n.n.] 4000 lei anual [deci un total de 24000 lei; n.n.] echivalența sumei ce ar fi perceput [-o; n.n.] prin taxele școlare [...]. În privința titlaturii, [...] nu facem nici o obiecțiune, lăsând Primăria să cadă de acord cu Ministerul în această privință, menționându-se însă și numele Societății noastre"²⁰.

În legătură cu obiecțiile ridicate de minister la art. 6 (dreptul de conducere în grădinițe), iată ce răspunde Anastasia Gr. Philipescu: "Societatea luând și însărcinarea grea de a se ocupa în mod conștiincios de cele 8 grădini de copii pe care primăria i le-a încredințat prin contract nu poate să nu fie împluternicită de oarecare prerogative, pentru ca rezultatul acestei administrațiuni să fie cât se poate de folositor, abuzurile să fie înlăturate și toți

să-și îndeplinească cu sfințenie datoria. În astfel de condițiuni, nu putem admite ca Societatea să se ocupe numai de întreținerea localurilor, de plata servitorilor și de iluminat. Rolul ei nu ar mai corespunde scopului ce urmărește, toată partea educativă fiindu-i sustrasă și nemaiaivând nici un prestigiu față de doamnele conducătoare [directoare; n.n.].

Facem apel la Onor Primărie și Onor Minister să nu caute prin obiecțiuni neîntemeiate să înlăture o activitate care dorește să fie cât mai rodnică. Societatea va lucra sub scutul ministerului și al primăriei, cum o facem la grădinile noastre, unde controlul se exercită zilnic de autorități.

Ministerul și Primăria cedându-ne aceste grădini de copii nu-și pierd nici un drept, ci din contră, nu vor avea decât să se felicite în munca ce vom desfășura, descărcând aceste două administrațiuni de o sarcină grea. De altminteri, nu urmărim nici un câștig, căci mica subvenție ce ni se dă de primărie (20000 lei pentru 8 grădini) este absolut insuficientă. Societatea va fi silită să facă importante sacrificii, și le va face cu plăcere, pentru a asigura bunul mers al unei opere ce îi este scumpă"²¹.

În scrisoarea Ministerului Instrucțiunii Publice către primarul capitalei din 24 martie 1914 se spunea: "... Drept răspuns la întâmpinarea Societății Ortodoxe, avem onoarea a vă încunoștința, că Ministerul fiind convins de simțămintele ce călăuzesc Societatea Ortodoxă și că, printr-un control cât mai des și eficace, învățământul nu poate decât profita, primește cu plăcere ca pe lângă Doamnele din comitetul de patronaj, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, prin membrele ce va găsi cu cale, să delege din sânul său, să viziteze și să controleze învățământul în școlile de copii mici.

Toate constatările însă și orice măsuri vor găsi cu cale a fi luate, pentru promovarea învățământului, vor trebui mai întâi supuse aprobării Ministerului care va decide.

Ministerul urmărește cu vie satisfacție aspirațiunile și activitatea ce desfășoară Societatea Ortodoxă și o roagă să aibă încredere în solitudinea ce-i poartă"²².

Activitatea S.O.N.F.R. pentru îmbunătățirea condițiilor materiale, igienice și pedagogice din grădinițe reiese din numeroasele acțiuni ce vizau acest scop.

Anastasia Gr. Philippescu a avut intervenții repetate, cum a fost și cea din 7 martie 1914, pe lângă primărie, pentru a fi cedate societății 8 terenuri în scopul construirii cu ajutorul Societății Locuințelor leftine a opt localuri igienice și moderne. Pentru construirea acestor opt localuri în trei ani se cerea primăriei apreciable sumă de 200000 lei, ce nu trebuia să afecteze subvenția anuală"²³. Dacă adăugăm la acest ambițios proiect social, cererea adresată de

conducătoarele grădinițelor pentru susținerea în fața primarului a măririi salariului de la 35 lei la 50 lei lunar, al personalului ce este obligat "a supraveghea mai aproape pe copiii mici între 4 și 7 ani"²⁴, împreună cu cererea din 20 martie 1914 de "a ridica subvenția la 25000 lei anual pentru a fi în stare de a funcționa în condiții igienice și a procura materialul didactic ce lipsește cu desăvârșire"²⁵, avem o imagine mai amplă asupra devotamentului total cu care sprijinea președinta societății cauza celor celor năpăstuiți.

Subvenția anuală, conform unei note din 27 noiembrie 1915 ce poate fi asociată d-nai Alexandra Gr. Cantacuzino (din conducerea S.O.N.F.R.-ului), era apreciată la suma de 32000 lei pentru grădinițele atunci în funcțiune, în această sumă intrând și obligația întreținerii fiecărei cantine²⁶.

Din păcate nu avem date generale asupra numărului de copii cuprinși în astfel de unități social-educative, dar putem deduce din creșterea diferenței de subvenție de la 20000 lei la 24000 lei, că numărul lor ar fi de circa 400. Cunoaștem situația exactă a unei singure grădinițe, dar care nu făcea parte din grupul celor nouă, respectiv grădinița de copii Bolintineanu. Aceasta era o instituție particulară ajutată de primărie în următorul mod: "S-au dat în creștere 44 de copii pentru care se acordă câte 20 de lei lunar [pentru un copil: n.n.] sau 880 lei și oarecare obiecte de îmbrăcăminte: cămăși, haine ș.a. Primăria a acordat în mod gratuit 6500 kg lemne și 3250 kg cocs"²⁷.

Numărul grădinițelor preluate de la S.O.N.F.R. crescuse la nouă, prin adăugarea la cele opt a încă uneia în cartierul Cărmidarii de Jos (zona Abator-Văcărești). Iată adresele acestora:

Grădinița nr 1 – str. 13 Septembrie, nr. 205;

Grădinița nr 2 – str. Griviței, nr. 259;

Grădinița nr. 3 – str. Sf. Nicolae Tei, nr. 34;

Grădinița nr. 4 – str. Cuțitul de Argint, nr. 60;

Grădinița nr. 5 – str. Găitănari, nr. 9;

Grădinița nr. 6 – str. Bărbătescu Vechi, nr. 10;

Grădinița nr. 7 – str. Porumbari, nr. 61;

Grădinița nr. 8 – str. Brânzari, nr. 32 bis;

Grădinița nr. 9 – str. Mirăslău, nr. 9 (cea nouă)²⁸.

Societățile de caritate feministe contribuiau într-un mod substanțial, cu sprijinul primăriei, la generoasa activitate de ajutorare a celor nevoiași din Capitala țării, constituind un factor de solidaritate umană și atitudinea moral-civică în societatea bucureșteană a începutului de secol XX.

NOTE

1. Direcția Municipiului București a Arhivelor Naționale, fond *Primăria Municipiului București*
– *Serviciul tehnic*, dosar 215/1912, f. 31.
2. *Ibidem*, f. 57.
3. *Ibidem*, f. 64.
4. *Ibidem*, f. 33.
5. *Ibidem*, f. 35.
6. *Ibidem*, f. 58.
7. *Ibidem*, f. 38.
8. *Ibidem*, f. 64.
9. *Ibidem*, f. 65.
10. *Ibidem*, f. 70.
11. În continuare se va cita S.O.N.F.R.
12. *Idem*, dosar 528/1912, f. 4.
13. *Idem*, dosar 168/1912, f. 86.
14. *Ibidem*, f. 89.
15. *Ibidem*, f. 34.
16. *Ibidem*, f. 86.
17. *Ibidem*, f. 89.
18. *Ibidem*, f. 98.
19. *Ibidem*, f. 40.
20. *Ibidem*, f. 26.
21. *Ibidem*, f. 27.
22. *Ibidem*, f. 24.
23. *Ibidem*, f. 53.
24. *Ibidem*, f. 54.
25. *Ibidem*, f. 23.
26. *Ibidem*, f. 67.
27. *Ibidem*, f. 31.
28. *Ibidem*, f. 69.